

ЗАТВЕРДЖЕНО

Розпорядження начальника обласної
військової адміністрації
28 грудня 2022 року № 498

ПРОГРАМА
економічного і соціального
відновлення та розвитку
Чернігівської області на 2023 рік

ЗМІСТ

Вступ	4
I. Аналіз стану справ економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області у 2022 році та визначення головних проблем	6
II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2023 році	24
III. Заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2023 році	25
1. Створення безпечових умов для повсякденної життєдіяльності громадян та забезпечення їх нагальних потреб	25
1.1. Забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період	25
1.2. Забезпечення стабільного функціонування споживчого ринку та продовольчої безпеки регіону	26
1.3. Інформаційна безпека	27
1.4. Підвищення екологічної безпеки	28
1.5. Задоволення потреб громадян у якісному наданні послуг з охорони здоров'я	29
1.6. Якісна освіта для всіх	30
1.7. Розвиток фізичної культури, спорту, молодіжної інфраструктури. Національно-патріотичне виховання. Забезпечення гендерної рівності	31
1.8. Розвиток культурного та туристичного середовища	33
1.9. Забезпечення соціального захисту населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб. Підтримка дітей та сімей, розвиток відповідної інфраструктури	34
1.10. Розвиток громадянського суспільства	36
1.11. Надання якісних адміністративних послуг	36
2. Комплексне відновлення інфраструктури регіону	37
2.1. Фіксація та моніторинг завданих пошкоджень та руйнувань	37
2.2. Відбудова та стабільне функціонування соціальної та критичної інфраструктури, житла	38
2.3. Відновлення та розвиток дорожнього господарства, транспортної інфраструктури та зв'язку	39
2.4. Впровадження новітніх енергозберігаючих заходів, у т.ч. енергоефективних технологій з використанням альтернативних джерел енергії та живлення	40
3. Відновлення стабільного функціонування економіки	41
3.1. Відновлення роботи промислового комплексу	41
3.2. Відновлення сталого розвитку агропромислового комплексу	42
3.3. Адаптація бізнесу до роботи в умовах подолання наслідків збройної агресії	43
3.4. Відновлення інвестиційної активності та зовнішньоекономічної діяльності	45
3.5. Відновлення та розвиток ринку праці, підвищення рівня зайнятості населення	48
IV. Джерела фінансування програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік	49

Додаток 1. Основні прогностичні показники економічного та соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік.

Додаток 2. Перелік регіональних програм, які передбачається реалізовувати в Чернігівській області у 2023 році.

Додаток 3. Пріоритетні проекти, які доцільно фінансувати у 2023 році із залученням коштів обласного бюджету.

Вступ

Програма економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік (далі – Програма) є документом, основним завданням якого є спрямування зусиль місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств і організацій усіх форм власності, інших суб'єктів регіонального розвитку на розв'язання існуючих проблемних питань у відбудові та розвитку різних галузей та сфер діяльності області задля втілення єдиної державної політики відновлення та розвитку України на рівні регіону за особливих обставин, викликаних військовим станом.

Програма базується на аналізі основних показників соціально-економічного розвитку області за попередні роки та поточної ситуації у 2022 році з урахуванням наслідків впливу повномасштабної збройної агресії російської федерації.

Пріоритетні напрями та основні завдання Програми трансформовані в перелік конкретних заходів з її реалізації, виконання яких дозволить відновити стабільне функціонування економіки, надати підтримку у сферах діяльності, які найбільше постраждали від бойових дій, сприятиме створенню умов для безпечного життя мешканців регіону та забезпечення їх нагальних потреб.

Законодавчою основою для розроблення Програми є стаття 143 Конституції України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про засади державної регіональної політики» (із змінами згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» №2389-ІХ від 09.07.2022), «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету».

Орієнтири досягнення ефективності Програми – основні показники економічного та соціального відновлення та розвитку області на 2023 рік (додаток 1), визначені на підставі статистичних даних, оцінки поточного стану та намірів суб'єктів господарювання усіх форм власності, організацій, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

Складовою Програми також є перелік регіональних цільових програм, які передбачається реалізовувати в області у 2023 році (додаток 2).

Крім того, Програма містить перелік пріоритетних проектів, які доцільно фінансувати у 2023 році із залученням коштів обласного бюджету (додаток 3).

Фінансування пріоритетних напрямів, у тому числі через місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням необхідності проведення першочергових робіт з відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури, реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а

також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України.

I. Аналіз стану справ економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області у 2022 році та визначення головних проблем

Починаючи з 24 лютого 2022 року, економіка як України, так і області, функціонує в умовах безпрецедентних викликів внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації.

Масштаби руйнування важко переоцінити. Пошкоджено або зруйновано численні об'єкти інфраструктури, житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров'я, спорту, культури, адміністративних будівель, інженерних мереж, дорожнього господарства.

Багато підприємств призупинили свою роботу або через безпосередню військову загрозу, або через заблокований доступ до ринків збуту чи сировини. На цьому фоні відбувається кардинальна зміна не лише системи міжгалузевих зв'язків, а й структури економіки в цілому.

Додатковим викликом для аналізу та прогнозування економічного розвитку є складність оцінки поточної ситуації, оскільки практично відсутня повна статистична інформація. В умовах обмеженої офіційної статистики, джерелами альтернативної інформації, які використовуються в даних складних умовах, є адміністративні дані за окремими секторами економіки та результати опитування підприємств, що проводяться різними організаціями.

Інфраструктура регіону

Більше місяця на території області велись активні бойові дії. Внаслідок планомірних чисельних ворожих артилерійських обстрілів, ракетних ударів та авіаційних бомбардувань значних руйнувань/пошкоджень зазнали населені пункти області та об'єкти критичної інфраструктури.

Проводиться моніторинг фіксації пошкоджених об'єктів інфраструктури шляхом занесення даних до Державної електронної системи фіксації руйнувань та статусу відновлення інфраструктури України.

В області ведеться робота щодо організації діяльності робочих груп, створених райдержадміністраціями та територіальними громадами, по фіксації втраченого, знищеного або пошкодженого майна підприємств.

За інформацією робочих груп територіальних громад, що проводять такі обстеження, формується перелік підприємств, установ та організацій усіх форм власності, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації.

Внаслідок обстрілів та бомбардувань в області пошкоджено більше 11100 об'єктів, з них близько 1000 зруйновано повністю. Ця кількість збільшується, адже прикордонні громади щодня потерпають від ворожих обстрілів.

З пошкоджених об'єктів 75% руйнувань – це житло громадян (7300 приватних та 1140 багатоповерхових житлових будинків).

Також зруйновано та пошкоджено велику кількість соціальних об'єктів, зокрема в галузі культури і туризму – 128 об'єктів, освіти і спорту – 225, охорони здоров'я – 108, соціального захисту – 11.

Крім того, зруйновано та пошкоджено 1137 об'єктів енергетики, водопостачання та водовідведення.

На сьогоднішній день необхідність відбудови регіону та поступового економічного відновлення є надзвичайно важливою та першочерговою.

В області розроблений «FAST RECOVERY PLAN» – проект відновлення важливої пошкодженої інфраструктури та житла залученими донорами і міжнародною допомогою. До нього наразі включено більше 8900 об'єктів соціальної сфери, критичної інфраструктури та житлового фонду.

Обласною військовою адміністрацією спільно з міжнародними партнерами, громадськими благодійними організаціями, фондами здійснюється координація відновлення житлових будівель. Спільними зусиллями створена онлайн база житлових будинків, що потребують відновлення.

Станом на 20.12.2022 більше 1918 об'єктів вже відновлено. Роботи проводяться за кошти резервного фонду, міжнародних організацій-донорів, спонсорської допомоги та місцевих бюджетів. Це 805 багатопверхових житлових будинків, 925 приватних будинків, 64 об'єкти житлово-комунального господарства, 6 адміністративних будівель, 118 об'єктів соціальної інфраструктури (44 школи, 37 дитячих садочків, 36 закладів охорони здоров'я, 1 заклад вищої освіти).

У 2022 році було скорочено видатки, передбачені у загальному фонді державного бюджету з Державного фонду регіонального розвитку, за субвенціями на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій та на реалізацію інфраструктурних проектів та розвиток об'єктів соціально-культурної сфери.

Натомість, Урядом на відбудову об'єктів інфраструктури та закупівлю будівельних матеріалів для першочергових аварійно-ремонтних робіт на об'єктах, які пошкоджені внаслідок бойових дій, виділено області понад 635 млн гривень.

Для компактного проживання людей, що втратили житло, відкрито 4 модульних містечка, зокрема 3 – у Киселівській громаді (1 – с. Новоселівка, 2 – територія лижної бази) та 1 – у Новобасанській громаді (с. Новий Биків). Ще 2 такі проекти знаходяться на стадії реалізації (с. Старий Білоус та с. Рівнопілля Новобілоуської сільської ради).

Дорожно-транспортна інфраструктура та зв'язок

Протяжність мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення області становить 4760,2 км, державного значення – 2966,5 км. Під час ведення бойових дій зруйновано 35 мостів, пошкоджено 1107 км автошляхів. Виконані роботи щодо влаштування тимчасових переправ із забезпеченням автомобільного сполучення через зруйновані мости на 28 пошкоджених об'єктах.

Загальна протяжність автодоріг загального користування місцевого та державного значення, на яких виконані роботи з ремонту та відновлення покриття, складає 799 км.

Маршрутна мережа області налічує 636 автобусних маршрутів загального користування. Для організації пасажирських перевезень в області функціонує 13 автостанцій ПАТ «Чернігівське ОПАС 17499», 1 ТОВ «Автотранспортне підприємство 17448».

У 2022 році галузь пасажирських перевезень області зазнала значного негативного впливу від повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Під час бойових дій на території області постраждало майно приватних перевізників, зокрема, було пошкоджено та зруйновано рухомий склад, ремонтні бази та місця зберігання транспортних засобів. Транспортні засоби перевізниками також передавались на потреби Збройних Сил України.

У зв'язку з тим, що на території Чернігівської області тривали бойові дії, з 25 лютого до квітня 2022 року пасажирські перевезення в області не здійснювалися. Враховуючи вищезазначене, в області була призупинена, але поступово відновилася робота, спрямована на забезпечення належної якості та безпеки пасажирських перевезень за рахунок удосконалення системи управління автотранспортною інфраструктурою.

Постійно вживаються заходи для вирішення проблемних питань у сфері автомобільних пасажирських перевезень. У 2022 році укладено 38 додаткових угод на продовження дії строків Договорів про організацію перевезень пасажирів на автобусних маршрутах загального користування на період дії воєнного стану в Україні і протягом одного року з дня його припинення чи скасування.

Охоплення території області системою рухомого мобільного зв'язку четвертого покоління (4G) становить 96,0%. Показник забезпеченості споживачів області рухомим (мобільним) зв'язком на 100 жителів наразі знаходиться на рівні 143.

Публічна безпека населення

З метою забезпечення публічної безпеки населення області здійснювалися організаційні заходи щодо сталого функціонування систем житлово-комунального господарства та об'єктів енергетичного комплексу в зимових умовах та недопущення порушення нормальних умов життєдіяльності населення області.

Проводився моніторинг стану автомобільних доріг та забезпечення безперебійного руху автомобільного транспорту; пожежної ситуації в природних екосистемах області.

Цільовою соціальною програмою розвитку цивільного захисту Чернігівської області на 2021-2025 роки передбачено створення та поповнення регіонального матеріального резерву, який складає більше 90 найменувань на загальну суму 33,0 млн гривень. До матеріального резерву закладено будівельні матеріали, речове майно та майно для забезпечення виконання

спеціальних завдань, а саме шифер, руберойд, намети, генератори, мотопомпи, електричний інструмент, бензопили, двигуни для човнів, паливно-мастильні матеріали, каремати та інше.

Важливе значення в умовах дії воєнного стану приділялось поліпшенню діяльності у сфері цивільного захисту, зокрема, підвищенню рівня безпеки населення під час бойових дій, а також від наслідків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Для підтримання постійної готовності системи оповіщення щоденно проводяться перевірки технічного стану засобів оповіщення і зв'язку цивільного захисту міст та районів області.

Фонд захисних споруд цивільного захисту області налічує 589 об'єктів, серед яких 150 сховищ та 439 протирадіаційних укриттів.

З 589 захисних споруд готові та обмежено готові до використання за призначенням 507 (86 % від загальної кількості); не готові 82 (14 % від загальної кількості), які в більшості знаходяться у приватній формі власності.

Промисловий комплекс

Промисловий комплекс області станом на 01.01.2022 формували близько 950 підприємств (у т.ч. 122 великих і середніх), на яких працювало майже 34,1 тис. осіб.

Через повномасштабне військове вторгнення російської федерації область зазнала значних втрат, був завданий потужний удар по всіх ланках економічної системи та економічних зв'язках, в першу чергу через знищення обладнання, виробничих ліній, комунікаційних мереж, транспортних засобів, ускладнення логістики, зниження попиту та знищенням ланцюгів постачання матеріалів та комплектуючих.

В результаті військової російської агресії руйнувань та пошкоджень зазнали понад 60 промислових підприємств області. Найбільші руйнування спостерігаються на підприємствах машинобудування, легкої та харчової промисловості.

Через бойові дії загалом було втрачено більше 3000 робочих місць.

Підприємства реального сектору економіки поступово повертаються до роботи, наразі частково або повністю відновили роботу понад 90,0% промислових підприємств.

В той же час, більшість суб'єктів промислового бізнесу не відновило виробництво до рівня довоєнних обсягів через пошкоджені об'єкти критичної інфраструктури, проблеми в енергетичному забезпеченні, відтік кадрів, відсутність або скорочення замовлень, проблеми з логістикою, браком обігових коштів на відновлення.

До кінця 2022 року індекс промислового виробництва становитиме 71,5%.

Аграрний комплекс

Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів,

логістичних ланцюгів. Багато посівних територій було заміновано, частково пошкоджено або повністю знищене майно, техніку, обладнання та склади.

Земельний фонд області складає 3,19 млн га, в тому числі 2,06 млн га сільськогосподарських угідь.

Аграрний комплекс області налічує 1291 суб'єкт господарювання, в тому числі 572 фермерських господарств. Також, на території області у галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів працює понад 100 підприємств.

Незважаючи на виклики воєнного стану, в області на 15.12.2022 зібрано зернових та зернобобових культур понад 2,8 млн тонн, у т. ч. пшениці – 748,6 тис. тонн, ячменю – 78,7 тис. тонн, жита – 99,8 тис. тонн. Проводиться збирання кукурудзи (намолочено майже 1,9 млн тонн).

У сільськогосподарських підприємствах поголів'я ВРХ на 01.12.2022 збільшилось на 1,5% і становить 88,1 тис. гол., поголів'я корів зменшилось на 1,1% і становить 36,9 тис. гол., свиней збільшилось на 10,1% (до 138,9 тис. гол.).

За січень-листопад 2022 року сільськогосподарськими підприємствами вироблено 208,7 тис. тонн молока, що на 4,4% менше відповідного періоду 2021 року, вирощено 28,1 тис. тонн м'яса худоби та птиці, що на 2,6% більше відповідного періоду 2021 року.

Розвиток підприємництва

Руйнування та пошкодження об'єктів ведення бізнесу під час бойових дій внаслідок російської агресії, втрата традиційних ринків збуту товарів, розрив ланцюгів постачання сировини і матеріалів, дефіцит кадрів, прискорення інфляційних процесів, зниження купівельної спроможності населення призвели до значних збитків суб'єктів підприємницької діяльності та зниження їх ділової активності.

В області поступово відновлюють роботу малі (в тому числі мікропідприємства) та середні підприємства, хоча і не на повну потужність.

Протягом січня-вересня 2022 року було взято на облік 3791 суб'єкт підприємництва, з них 371 од. – юридичних осіб (що на 44,7% більше, ніж кількість тих, які припинили діяльність) та 3420 фізичних осіб – підприємців (що на 4,4% менше, ніж кількість тих, які припинили діяльність).

За 9 місяців 2022 року надходження до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва становили 1906,9 млн грн (порівняно з відповідним періодом 2021 року менше на 26,7%) та складають 31,7% від усіх податкових надходжень, які контролюються Головним управлінням Державної податкової служби в області.

З метою відновлення діяльності та розвитку власного бізнесу вживаються заходи щодо активізації участі підприємців області у державних грантових, кредитних програмах та залучення міжнародної технічної допомоги. Зокрема, за результатами реалізації проєкту «Робота» в області отримують мікрогранти на створення або розвиток власного бізнесу 66 переможців,

гранти на створення або розвиток підприємств переробної галузі – 10, на розвиток садівництва – 1 підприємство.

Підприємці області активно користуються державною програмою “Доступні кредити 5-7-9%”. З початку цього року укладені договори на загальну суму майже 2,0 млрд грн.

В рамках реалізації Обласної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки вживаються заходи щодо фінансової, інформаційно-консультаційної допомоги бізнесу, розвитку інфраструктури підтримки підприємництва. До цієї роботи залучені центри підтримки підприємництва (Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький), робота яких координується Центром підтримки підприємництва, інновацій та стартапів, створеним на базі Агенції регіонального розвитку Чернігівської області.

Інвестиційна діяльність

Повномасштабна війна стала новим фактором впливу на рівень ділової активності та інвестиційного середовища в Україні та регіоні. За попередніми оцінками, відновлення нормального інвестиційного клімату займе, як мінімум, декілька років і залежатиме від запровадження дієвих інструментів підтримки та мотивації бізнесу, покриття безпекових ризиків, зниження податкового навантаження, транспортного безвізу тощо.

У 2021 році обсяг освоєних внутрішніх капітальних інвестицій збільшився на 23,7% і склав 8367,1 млн грн, вдалося реалізувати понад 30 інвестиційних проектів. У 2022 році реалізацію більшості інвестиційних проектів було призупинено. Відповідно очікується, що обсяг капітальних інвестицій за 2022 рік становитиме 4,2 млрд грн (майже в 2 рази менше у порівнянні з 2021 роком).

За оцінкою, обсяг прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) станом на 31.12.2022 складатиме 502,9 млн дол США (на 15,0% менше, ніж на початок 2022 року) у зв'язку із коливанням валютного курсу, а також невизначеністю в економіці, яка залишається високою.

Покращення інвестиційного клімату після активних воєнних дій напряму пов'язано з необхідністю виявлення точок росту економіки і післявоєнної відбудови країни. Такими точками росту для Чернігівської області можуть стати: індустріальні, технологічні/наукові парки, запровадження спеціального режиму інвестування в рамках території пріоритетного розвитку (спеціальної/вільної економічної зони), реалізація інвестиційних проектів, спрямованих на створення продукту з високою доданою вартістю.

Зовнішньоекономічна діяльність

Повномасштабна військова агресія російської агресії проти України внесла кардинальні зміни в зовнішню торгівлю як України в цілому, так і області зокрема. У березні 2022 року відбувся стрімкий обвал поставок за кордон - скорочення обласного експорту склало 22,6%, у липні – вже 45,4%.

Наразі, за результатами січня-жовтня 2022 року, область експортувала товарів на суму 571,2 млн дол США, це на 38,0% менше, ніж за аналогічний період 2021 року.

У товарній структурі експорту протягом тривалого періоду лідируючі позиції належали продовольчій продукції, зокрема зерновим культурам. Наразі, хоча дана товарна позиція й формує майже 40% загального обсягу експорту, проте її поставки скоротились вдвічі до 2021 року, якщо за січень-лютий 2022 року експортовано зернових культур на суму 129,4 млн дол. США, то за решту вісім місяців - лише на 85 млн дол. США.

Також скоротились обсяги поставок й інших продовольчих товарів, зокрема готових харчових продуктів, молочних виробів, овочів, м'ясної продукції тощо.

Водночас вдалося майже втричі збільшити поставки жирів та олій.

У 2,6 рази до минулорічного аналогічного періоду скоротився експорт паперу та картону, у 2,2 рази – машин та обладнання, у 2 рази – деревини та виробів з неї, на 38,8% – взуття. При цьому можна спостерігати зростання в експорті певних непродовольчих товарів, зокрема органічних хімічних сполук, екстрактів дубильних, деяких текстильних матеріалів та виробів.

Серед зовнішніх факторів впливу на експортні поставки варто виділити знецінення національної валюти, критичну ситуацію в енергетичному секторі, а також втрату напрацьованих логістичних ланцюгів поставок, зростання вартості доставки на експорт суходелом більше, ніж на 40-60% через здорожчання пального. Крім того, існують проблеми зі страхуванням експортно-імпортних операцій. У результаті попри досить сприятливу кон'юнктуру світового ринку, регіональним виробникам доводиться кардинально скоротити зовнішні продажі і при цьому часто продавати власну продукцію за цінами суттєво нижче світових.

Водночас задля сприяння відновленню та розвитку зовнішньоекономічної діяльності області протягом 2022 року продовжувалась робота щодо надання актуальної інформації регіональним експортерам про новітні аспекти у цій сфері, виставково-ярмаркові заходи, навчання, комерційні пропозиції іноземних ділових кіл тощо (зазначені матеріали висвітлюються на Економічному Порталі Чернігівської області (<http://www.chernihiv-oblast.gov.ua>) та його сторінці на facebook).

Необхідність підтримки бізнесу обговорювалась під час низки зустрічей з представниками дипломатичних установ, зокрема Великобританії, Данії, Естонії, Іспанії, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Туреччини, Фінляндії, Франції, Швеції. У липні ц.р. укладено Меморандум про співробітництво з французьким регіоном Іль-де-Франс.

Підприємства області долучились до участі у міжнародних виставкових заходах. Зокрема, представники харчової галузі промисловості взяли участь у національному стенді України в виставці "Riga Food 2022", яка проходила у Міжнародному виставковому центрі на Кіпсалі (Латвія).

Споживчий ринок та продовольча безпека регіону

Після повномасштабного вторгнення України інфраструктура споживчого ринку зазнала збитків. Були пошкоджені або зруйновані більше 170 магазинів та 19 закладів громадського харчування (ресторанного бізнесу) (без урахування м. Чернігова), 2 ринки, 23 автозаправні станції (комплекси). Водночас, станом на 01.10.2022 відновили діяльність 134 магазини та 12 закладів громадського харчування (ресторанного бізнесу) (без урахування м. Чернігова), 2 ринки, 7 АЗС.

За інформацією, наданою райдержадміністраціями та територіальними громадами, на даний час у сфері внутрішньої торгівлі області продовжують роботу більше 5 тис. стаціонарних об'єктів роздрібною торгівлі, в т.ч. 1,7 тис. – продовольчих магазинів, 1,6 тис. – непродовольчих та 1,7 тис. – змішаних (без урахування м. Чернігова); 43 ринки та 176 автозаправних станцій (комплексів).

Виїзне торговельне обслуговування в 366 населених пунктах здійснюють 600 суб'єктів господарювання.

Функціонують 450 закладів ресторанного господарства (без урахування м. Чернігова).

Оборот роздрібною торгівлі очікується у 2022 році на рівні 82,5% до рівня 2021 року. Індекс споживчих цін в області у листопаді 2022 року до грудня 2021 року становив 128,5 %.

Надання адміністративних послуг

В області функціонує 37 центрів надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП) органів місцевого самоврядування (в т.ч. 3 ЦНАП розпочали роботу у 2022 році (у Михайло-Коцюбинській, Новобілоуській, Березнянській громадах)).

Загальна кількість точок доступу до адміністративних послуг в області становить 96 (з них 37 ЦНАП, 58 віддалених робочих місць та 1 територіальний підрозділ), де працює біля 500 осіб – державні адміністратори та державні реєстратори. За 9 місяців 2022 року ними було надано понад 300 тис. адміністративних послуг.

Житлово-комунальне господарство та енергозбереження

Для забезпечення надання споживачам області соціально важливих послуг, аварійними бригадами комунальних підприємств оперативно вживались заходи з відновлення пошкоджених об'єктів через бойові дії. Так, протягом березня-квітня 2022 року аварійними бригадами АТ «Чернігівгаз» було локалізовано понад 200 витоків природного газу.

Проведено капітальний ремонт 11 ділянок газопроводів та виконано реконструкцію 16 газорозподільчих пунктів за рахунок ремонтної програми та коштів, які передбачались планом розвитку товариства. Вартість виконаних робіт становить майже 9,0 млн гривень.

Підrozділами АТ «Чернігівобленерго» виконано відновлювальні роботи капітального характеру на 584 об'єктах електропостачання. Крім того, Уряд виділив майже 50,0 млн грн для відновлення вузлових об'єктів електропостачання товариства. Ремонтні роботи тривають.

АТ «ОТКЕ» проведено роботи з відновлення 36 котелень, 27 центральних теплових пунктів та 2 кілометрів теплових мереж.

З метою ліквідації наслідків бойових дій та відновлення процесу надання послуг з постачання теплової енергії, постачання гарячої води та виробництва електроенергії у м. Чернігові в умовах воєнного стану Урядом виділено майже 100,0 млн грн для відбудови зруйнованого єдиного майнового комплексу комунального енергетичного підприємства «Чернігівська ТЕЦ».

З метою скорочення споживання енергоносіїв бюджетними установами області на період 2022-2023 років розроблено плани заходів щодо ощадного споживання енергетичних ресурсів.

В основному це переведення на альтернативні види палива, балансування систем опалення, заміна чавунних радіаторів на біметалеві, оптимізація роботи закладів бюджетної сфери, заміна віконних та дверних блоків на енергозберігаючі, заміна освітлювальних елементів на енергозберігаючі, регулювання температурного режиму в приміщеннях, світломаскування населених пунктів.

Крім того, в рамках проведення заходів, спрямованих на скорочення або заміщення споживання природного газу, в 22 котельнях бюджетних установ області, які фінансуються з місцевих бюджетів, встановлено 26 твердопаливних котлів. Впровадження даних заходів дозволить скоротити споживання близько 612,8 тис м³ природного газу, 320,0 тис кВт*год електричної енергії та 60 Гкал теплової енергії.

Загальна потужність об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел, в області становить 40,3 МВт. За 9 місяців 2022 року потужність таких об'єктів збільшилась на 1,7 МВт за рахунок введення в експлуатацію 64 нових сонячних електростанцій населенням області.

Природокористування та екологічна безпека

На території області функціонує 678 об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) площею 263,103 тис. га, що становить 7,89 % від її загальної площі. У вересні 2022 року з метою розширення мережі об'єктів і територій ПЗФ області, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, в тому числі червонокнижних видів та тих, що охороняються відповідно до міжнародних договорів, було оголошено 2 об'єкта ПЗФ – ландшафтні заказники місцевого значення «Седнівський» площею 320 га і «Панський сад» площею 43,1 га (Сухополов'янська територіальна громада Прилуцького району). Крім того, опрацьовуються матеріали стосовно створення ще 2-х об'єктів ПЗФ на території Прилуцького та Чернігівського районів.

В області ведеться реєстр об'єктів утворення відходів (ОУВ), де обліковується 192 об'єкта, та реєстр об'єктів обробки й утилізації відходів (ООУВ) – 9 об'єктів. В обласному Реєстрі місць видалення відходів (МВВ) обліковується 552 об'єкти.

Протягом 10 місяців 2022 року розглянуто та погоджено 11 переліків заходів з поліпшення санітарного стану лісів області на територіях природно-заповідного фонду. Також затверджено 11 лімітів та погоджено 14 дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Ринок праці

Війна внесла суттєві зміни у функціонування ринку праці. Через складну ситуацію, що склалась у сфері зайнятості України, значний вплив працездатного населення з ринку праці, зокрема до лав Збройних Сил України, Сил територіальної оборони, за кордон (у більшості – це жінки працездатного віку), до волонтерських організацій, зростає потреба в максимально раціональному використанні наявної робочої сили та забезпеченні сприятливого рівня адаптивності працездатного населення до змін на ринку праці.

Протягом січня-вересня 2022 року взято на облік 16,8 тис. безробітних громадян, що на 3,8% менше, ніж за відповідний період 2021 року. Перебувало на обліку та отримувало комплекс соціальних послуг 26,9 тис. безробітних громадян (на 11,6% менше, ніж за відповідний період 2021 року).

Загальна кількість наявних вакансій у січні-вересні 2022 року (7,5 тис. одиниць) була майже у 4 рази меншою чисельності безробітних громадян на обліку (26,9 тис. осіб). Суттєво погіршує цей показник ситуація в країні, територіально-професійний дисбаланс, коли вакансія або спеціаліст територіально знаходяться у різних місцях і неможливо задовольнити потреби роботодавців або шукачів роботи через низьку мобільність робочої сили або незалежну від безробітних транспортну недоступність підприємства.

Навантаження на 1 вільне робоче місце становить 17 осіб і є більшим, ніж на 01.10.2021 у 2,8 рази.

Вакансії станом на 01.10.2022 становили 628 од. або половину від кількості вакансій, що була до початку війни, що є на сьогодні головною проблемою для працевлаштування громадян.

Протягом січня-вересня 2022 року забезпечено роботою 6,3 тис. громадян (5,7 тис. безробітних та 596 осіб у пошуковий період).

63 роботодавцям області, які працевлаштували 95 безробітних на новостворені робочі місця, здійснювалася компенсація розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

До участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру залучено 1,2 тис. осіб (на 30% менше проти відповідного періоду 2021 року).

На обліку в службі зайнятості перебував 601 безробітний з числа внутрішньо переміщених осіб. 88 з них було працевлаштовано, 3 особи

скеровані на професійне навчання, 9 – залучені до громадських та інших тимчасових робіт.

Станом на 01.12.2022 сума заборгованості із виплати заробітної плати в області становила 30,3 млн грн. Порівняно з початком 2022 року її розмір збільшився на 6,7 млн грн або на 28,2 %.

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб

За умов повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, яка завдає та продовжує завдавати непоправної шкоди соціальній безпеці України, на особливу увагу з боку органів державної влади заслуговує питання надання підтримки соціально вразливих верств населення та удосконалення наявного переліку соціальних послуг.

Станом на 01.10.2022 державні допомоги в області отримувало 53,8 тис. осіб. За щомісячною адресною допомогою внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, станом на 18.02.2022 звернулось 1,5 тис. сімей. У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну та внаслідок бойових дій на території області за щомісячною адресною допомогою внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, з 24.02.2022 до 23.10.2022 звернулось 58,1 тис. сімей. З них отримувачів зазначеної допомоги, житло яких зруйноване або непридатне до проживання, – 2,9 тис. осіб.

Із загальної чисельності ВПО отримувачами допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам є 59,2 тис. осіб, з них – допомоги особам, житло яких зруйноване або непридатне до проживання – 3,0 тис. осіб.

Завдяки реалізації Урядової соціальної програми «Прихисток» 9,4 тис. внутрішньо переміщених осіб отримали безкоштовний притулок в жилих приміщеннях. Особам та організаціям, що безоплатно розмістили внутрішньо переміщених осіб за Урядовою програмою, виплачено компенсацій на загальну суму 6,4 млн гривень.

В області вживаються заходи щодо забезпечення житлом ВПО та осіб, які втратили житло, за рахунок фонду житла, призначеного для тимчасового проживання. Зокрема, у місті Чернігові до фонду житла, призначеного для тимчасового проживання ВПО, включено 151 кімнату у гуртожитках освітніх закладів. У місті Чернігові з 225 сімей, які потребують забезпечення тимчасовим житлом, 49 вже проживають в гуртожитках міста. З 12 громадян, які потребують надання житлового приміщення з фондів житла для тимчасового проживання в Ніжинському районі (зокрема у Бахмацькій територіальній громаді – 9 осіб, Бобровицькій – 3 особи), 4 особи забезпечені житловими приміщеннями.

Крім того, для мешканців громад, які постраждали, є необхідність у встановленні 386 індивідуальних модульних будинків на приватних присадибних ділянках.

22,6 тис. внутрішньо переміщених осіб отримали гуманітарну допомогу. Медичні послуги в різних закладах області отримало 6,7 тис. осіб, освітні послуги отримало 2,1 тис. осіб. В центрах зайнятості зареєстровано, як безробітні, 621 особа зі статусом внутрішньо переміщеної особи, з них 79 – працевлаштовано. Соціальні послуги отримують всі потребуючі.

Відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25.04.2022 №75 (зі змінами) до затвердження Переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) включені Корюківська, Семенівська, Сновська, Новгород-Сіверська територіальні громади області. У зв'язку з цим райдержадміністраціями розроблені та впроваджуються заходи щодо відселення мешканців цих громад в межах області. Так, евакуйовано з прикордонних населених пунктів, які обстрілюються, 55 осіб зі Сновської громади, 375 – з Новгород-Сіверської, 957 – із Семенівської, 88 – з Городнянської.

Станом на 01.07.2022 в області проживало 6833 багатодітні сім'ї, в яких виховується 23129 дітей. Серед багатодітних сімей, в яких виховуються діти до 18 років, 28,2 % (або 1929 сімей) складають молоді сім'ї; 69,4 % (або 4744 сімей) – повні багатодітні сім'ї.

В області нараховується 1943 дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, з числа яких 1814 осіб (або 93,4%) перебувають у родинах (1288 - у сім'ях опікунів, піклувальників, у 229 дітей-вихованців у 32-х дитячих будинках сімейного типу, 297 прийомних дітей у 171 прийомній сім'ї), 142 дитини такої категорії ще потребують влаштування у сімейні форми виховання. На обліку перебуває 1218 дітей, які опинились у складних життєвих обставинах і потребують психологічної, матеріальної підтримки.

В області налічуються три центри соціально-психологічної реабілітації дітей (м. Чернігів, м. Ніжин, с. Хмільниця Чернігівського району). На початку березня 2022 року внаслідок артилерійських обстрілів приміщення Чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей зазнало пошкоджень. З метою відновлення закладу проводяться ремонтні роботи за рахунок резервного фонду державного бюджету на загальну суму 3052,9 тис.грн.

Охорона здоров'я

На розвиток сфери охорони здоров'я області у 2022 році негативно вплинули наслідки російської збройної агресії, насамперед, були зруйновані та пошкоджені під час бойових дій та тимчасової окупації частини території області об'єкти медичної інфраструктури.

Станом на 20.10.2022 у системі медичної допомоги функціонує 14 обласних, 30 лікарень різного типу (міських, районних), 2 пологових будинки, 32 центри первинної медико-санітарної допомоги, 3 стоматологічні поліклініки, 1 «Сімейна поліклініка», 1 лікарська амбулаторія сімейного типу.

Медичну допомогу надають 332 сімейних лікарів, з них 228 (68,7%) лікарів працює у лікувально-профілактичних закладах сільської місцевості. Під час воєнного стану, особливо в період активних бойових дій, медичними працівниками було забезпечено безперервне надання медичної допомоги населенню області.

У 2022 році під час проведення активних бойових дій на території області пошкодження зазнали 64 об'єкти 28-и медичних закладів, ще 6 об'єктів зруйновані та не підлягають відновленню. Загальна площа руйнувань будівель становить 74491 м².

В медичних закладах області налічується 693 одиниці санітарного автотранспорту. Проте, у 72,9% наявного автотранспорту (509 од.) вичерпався термін експлуатації.

Автомобільний парк служби екстреної медичної допомоги області складає 136 автомобілів швидкої медичної допомоги. Майже 30% (40 од.) санітарного транспорту вичерпали свій ресурс та потребують заміни.

У зв'язку з широкомасштабною агресією російської федерації проти України літня оздоровча кампанія 2022 не проводилась, оскільки неможливо забезпечити повний комплекс умов, що гарантують безпеку дітей під час воєнного стану.

Разом з тим, направлено дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, на 1 зміну на оздоровлення «Артек-Прикарпаття», Львівської області (23 особи).

Освіта

В області функціонує 406 закладів дошкільної освіти, в яких отримують освітні послуги 19388 дітей. Відсоток охоплення дітей віком від 3-х до 6-ти років дошкільною освітою становить 78,5%. Чисельність дітей в закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць становить 68 осіб.

Станом на 01.09.2022 функціонують 393 заклади загальної середньої освіти (без спеціальних та приватних закладів освіти).

До початку нового 2022/2023 навчального року в області оптимізовано 39 закладів загальної середньої освіти, з них: ліквідовано 24 школи та реорганізовано з пониженням ступенів 15 закладів.

Для надання якісних освітніх послуг в області діють 48 опорних закладів та 27 філій.

Для організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді, розвитку їх умінь і навичок в області функціонують 62 заклади позашкільної освіти, з них 7 обласного підпорядкування. Охоплено 23 955 дітей (25,5%).

Через широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України та активні бойові дії, які проходили на території області, із 426 закладів загальної середньої освіти, які функціонували у 2021/2022 навчальному році, пошкоджено 70, з них зруйновано 5; із 427 закладів дошкільної освіти пошкоджено 50, з них зруйновано 5; із 23 закладів вищої та

фахової передвищої освіти пошкоджено 8; із 13 закладів професійної (професійно-технічної) освіти пошкоджено 5 та 1 заклад позашкільної освіти.

Внаслідок воєнних дій закладам освіти області завдано збитків на суму більше 14,0 млрд гривень.

Потребує фінансування для подальшого відновлення ще 31 заклад освіти.

На території області станом на 1 листопада 2022 року зі 100% перевірених закладів освіти 615 мають укриття, з яких у 500 (81%) укриття рекомендовані комісіями до використання.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Станом на 01.11.2022 придбано 5 шкільних автобусів за кошти місцевих бюджетів, а саме: у Носівській, Куликівській, Коропській, Бобровицькій територіальних громадах.

В області функціонує 13 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих кадрів для забезпечення регіональних та загальнодержавних потреб економіки. У 2022 році проведено випуск 2013 кваліфікованих робітників із числа учнівської молоді, 172 з яких отримали професію на умовах дуальності. Відповідно до укладених договорів пройшли навчання та перенавчання 650 дорослих осіб.

У ході вступної кампанії на місця регіонального й державного замовлення зараховано 2083 першокурсники, що на рівні попереднього навчального року.

2022/2023 навчальний рік розпочався за змішаною формою навчання для 4945 здобувачів, які навчаються з 58 професій та 5 спеціальностей. Порівняно з 2021 роком збільшено обсяги підготовки кухарів, кондитерів, монтажників гіпсокартонних конструкцій, електромонтажників, зварників, штукатурів, лицювальників-плиточників, водіїв автотранспортних засобів.

В області функціонують 23 заклади вищої та фахової передвищої освіти з контингентом здобувачів освіти 20,0 тис. осіб.

Культура і туризм

Мережа закладів культури області налічує 737 клуби, 584 бібліотеки, 5 театральних-видовищних підприємств (4 – театри та 1 – обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм), 36 музейних закладів (33 музеї, 3 заповідники, 1 меморіальний комплекс), 39 шкіл естетичного виховання та 42 філії, 2 фахових коледжі, 1 зоопарк.

У 2022 році через військові дії та внаслідок регулярних ракетних обстрілів значна частина об'єктів туристичної сфери зазнали пошкоджень або припинили свою роботу. Лише 25% садиб сільського зеленого туризму та 50% готелів на сьогодні працюють. Музейні заклади, які є значною складовою туристичної сфери, також втратили велику кількість відвідувачів внаслідок війни. За 9 місяців 2022 року музейні заклади відвідало 50545 осіб, що майже у 10 разів менше, ніж за відповідний період 2021 року (501331). Внаслідок

військової агресії російської федерації зазнали пошкоджень 7 музеїв та заповідників області. Вони є особливою частиною національної ідентичності і відновлення постраждалих музейних об'єктів, тому є одним із важливих напрямків у процесі відбудови інфраструктури області.

Незважаючи на військові дії, продовжувалась робота з удосконалення туристичного сайту Чернігівщина туристична (chernihregion.travel), який має найбільшу базу даних про туристичний потенціал та інфраструктуру Чернігівщини.

За 9 місяців 2022 року кількість екскурсантів, що відвідали музеї, парки природи, зоопарк становить 57 848 осіб, що на 95,0% менше, ніж за відповідний період 2021 року.

Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області за 9 місяців 2022 року склала 792,5 тис. грн, що на 57,0 % менше, ніж за 9 місяців 2021 року.

Фізична культура, спорт

На початок 2022 року для занять фізичною культурою і спортом в області налічувалось 27 стадіонів, 409 спортивних залів, 10 критих плавальних басейнів, у т.ч. три 25-ти метрових (функціонує - 1), 2009 площинних споруд (з них 740 футбольних полів, 20 тенісних кортів, 101 міні-футбольний та мультифункціональний майданчик зі штучним покриттям, 387 майданчиків з тренажерним обладнанням, 761 інший майданчик), 5 лижних баз, 4 веслувальні бази, 2 кінно-спортивні бази, 55 стрілецьких тирів, 41 фізкультурно-оздоровчий центр та 278 інших споруд.

В ході бойових дій в області зруйновано і частково пошкоджено 11 спортивних об'єктів, у т.ч. повністю зруйновано два ключових об'єкти в місті Чернігові, які були базами олімпійської підготовки – Державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів та навчально-тренувальна база СДЮШОР з лижного спорту.

Завдані об'єктам спортивної інфраструктури області руйнування та пошкодження під час бойових дій внаслідок російської агресії, залучення значної частини спортсменів до служби у лавах Збройних Сил України, Національної гвардії, територіальної оборони та інших військових підрозділах негативно вплинуло на функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту.

Для організації спортивної роботи в області до початку повномасштабного вторгнення російської федерації працювали 44 спортивні школи (ДЮСШ) з контингентом 13,2 тис. учнів, 2 школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ) з контингентом 236 спортсменів основного складу, 4 центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», центр інвалідного спорту «Інваспорт», Державний центр олімпійської підготовки з біатлону, 119 спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубів (з контингентом 13,5 тис. осіб), 69 громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування.

В області розвивається 87 видів спорту (у т.ч. 28 олімпійських), працює 1961 штатний спортивний працівник (з яких 786 – викладачі фізичного виховання навчальних закладів усіх рівнів і 418 – тренери-викладачі).

До складу збірних команд України (основний склад, кандидати і резерв) входять 240 представників Чернігівщини із 43 видів спорту. Крім того, до складу збірних входять 39 спортсменів з інвалідністю.

З початку 2022 року на відповідальних міжнародних змаганнях серед дорослих, юніорів і юнаків спортсменами області завойовано 25 медалей, з яких 15 золотих. На всеукраїнських змаганнях завойовано 144 медалі, з них – 62 золотих. Підготовлено 2 майстри спорту України міжнародного класу, 9 майстрів спорту України та 190 кандидатів у майстри спорту і першорозрядників.

На головних змаганнях 2022 року Дефлімпійських іграх в Бразилії завойовано 11 медалей, з яких 10 золотих і 1 срібна.

Покращення доступу громадськості до інформації та зміцнення інформаційної безпеки

В умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики залишається пріоритетним питанням національної безпеки.

Агресія російської федерації проти України, що триває з 2014 року та нині реалізується у вигляді повномасштабного вторгнення на територію Української держави, включає в себе, як один з компонентів, агресію в інформаційному просторі.

Інформаційна агресія здійснюється, зокрема, шляхом поширення за допомогою широкого набору інструментів антиукраїнської пропаганди, неправдивої, викривленої та провокаційної інформації щодо подій в Україні.

Забезпечення інформаційної безпеки, суспільної стабільності та злагоди, посилення інтеграції населення області і перш за все – її прикордонних територій, до загальноукраїнського інформаційно-культурного простору потребує успішного функціонування та проактивної позиції місцевих ЗМІ.

Також для області як прикордонного регіону в умовах воєнного стану особливо актуальною та нагальною є потреба в забезпечення протидії іноземній пропаганді та домінуванню в медіа просторі інформаційного продукту, який консолідуватиме жителів.

Повномасштабна агресія, бойові дії в області, тимчасова окупація, пошкоджена інфраструктура та економічні проблеми суттєво ускладнили роботу місцевих засобів інформації у Чернігівській області.

Чи не найбільше постраждала друкована преса. Так, наслідком проблем, викликаних повномасштабною війною, стало припинення випуску локальних видань «Порадник», «Наше життя плюс», «Новини Придесення», «НК». Обласні видання «Деснянка» та «Деснянська правда» нині працюють лише у соцмережах.

З кадровими та економічними проблемами також стикаються телерадіоорганізації та інтернет-видання. Так, суттєвим викликом для редакцій медіа є значне падіння рекламних доходів.

Важливим вектором у формуванні спротиву російській агресії в інформаційному просторі є підтримка такого культурного продукту, як друкована книга. Потенціал місцевих письменників, публіцистів, науковців за відсутності підтримки з обласного бюджету залишатиметься не вповні реалізованим, оскільки значна частка їх суспільно важливих і потенційно запитуваних читацькою аудиторією творів не мають перспектив для комерційного випуску.

У той же час, перспективною є реалізація цього потенціалу через підтримку видань, які висвітлюють події війни та спротиву українського народу російським окупантам. Зокрема, у серпні 2022 року коштом обласного бюджету випущено книгу «Сто днів Широкої війни» авторства чернігівського публіциста Василя Чепурного, присвячену часу окупації та звільнення області.

Проблемні питання, внутрішні та зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми

На розвиток економіки та соціальної сфери впливають проблемні питання, головними серед яких залишаються:

- нестабільна безпекова ситуація;
- велика кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури;
- припинення діяльності частини підприємств внаслідок знищення (руйнування) виробничих потужностей через активні бойові дії на території області;
- аварійні та планові відключення електроенергії через руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури;
- втрата традиційних ринків збуту;
- ускладнена логістика;
- обмеження в оборотному капіталі для виконання експортних замовлень;
- зростання собівартості продукції у зв'язку з логістичними, цінovими та фінансовими чинниками;
- зниження рівня реальної зарплати через інфляційні процеси;
- відтік робочої сили за кордон при одночасному зростанні рівня безробіття;
- зростання заборгованості із виплати заробітної плати;
- нелегальні трудові відносини та незадекларована заробітна плата.

Існують також як внутрішні, так і зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми, зокрема:

- довготривале повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну;
- високі безпекові ризики для суб'єктів господарювання та соціальної сфери через близькість до кордону з російською федерацією та республікою білорусь;
- зовнішньоекономічний ризик (можливість введення обмежень на торгівлю та постачання, закриття кордонів);

непередбачувані сценарії розвитку світової економіки, що обумовить коливання цін на світових сировинних ринках та відобразиться на експорті підприємств регіону;

згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період;

ймовірність девальваційних тенденцій на валютному ринку.

На вирішення цих та інших проблем спрямовані основні завдання Програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік.

II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2023 році

Метою Програми є відродження економічного потенціалу регіону та його соціальної сфери для забезпечення гідних умов життя та добробуту населення області на основі подолання негативних наслідків впливу російської збройної агресії шляхом відновлення зруйнованих та пошкоджених об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, стимулювання інвестиційної діяльності та ділової активності малого і середнього бізнесу, подальшого підвищення енергоефективності об'єктів житлово-комунального господарства та соціальної сфери, створення сприятливих умов для відновлення розвитку територіальних громад.

У Програмі передбачено комплекс основних завдань та заходів, спрямованих на стабілізацію роботи і розвиток галузей виробничої та соціальної сфери області у 2023 році шляхом взаємодії обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та громадськості.

Досягнення цієї мети передбачає реалізацію таких пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку області у 2023 році:

забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період;

енергетична безпека, диверсифікація та автоматизація джерел енерго- та теплозабезпечення;

відбудова зруйнованих та пошкоджених об'єктів житлово-комунальної, соціальної, інженерної, дорожньої інфраструктури;

сприяння стабільній роботі промислового комплексу області;

забезпечення продовольчої безпеки регіону;

сприяння адаптації бізнесу до функціонування в умовах подолання наслідків збройної агресії російської федерації;

підвищення якості та доступності освіти, медичного обслуговування, соціального захисту, житлово-комунальних послуг, фізкультури і спорту, а також поліпшення стану навколишнього природного середовища.

III. Заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2023 році

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
1. Створення безпекових умов для повсякденної життєдіяльності громадян та забезпечення їх нагальних потреб			
1.1. Забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період			
1.	Підтримання в постійній готовності обласної системи оповіщення, створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; КП «Укрспецзв'язок» (за згодою); райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Своєчасне інформування населення щодо дій при виникненні надзвичайних ситуацій.
2.	Проведення розмінування територій області, запобігання виникненню пожеж, надзвичайних подій.	Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Чернігівській області; Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; урядові та неурядові оператори протимінної діяльності, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Зменшення кількості пожеж, надзвичайних ситуацій та подій, випадків загибелі й травмування людей, мінімізація економічних збитків від них.
3.	Створення регіонального, місцевих і об'єктових резервів матеріально-технічних ресурсів для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій і їх наслідків.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення своєчасної ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків.
4.	Утримання в постійній готовності до використання за призначенням захисних споруд, облаштування покажчиками, резервуарами для питної води, місцями для розташування людей, створення запасів продуктів харчування тривалого зберігання, палива та мастильних матеріалів, ліками тощо.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення належних умов укриття населення від засобів масового ураження в особливий період та надзвичайних ситуацій у мирний час.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
5.	Встановлення обладнання для резервного електроживлення в захисних спорудах, сховищах, укриттях, закладах охорони здоров'я, освіти, на свердловинах по забору води (у т.ч. резервних), у модульних містечках.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації); сільгосп підприємства області	Забезпечення енергетичної незалежності громад у разі відключення світла, перерви в електропостачанні або його відсутності.
6.	Встановлення та забезпечення діяльності стаціонарних та мобільних пунктів обігріву, облаштування їх усім необхідним.		Створення умов для життя громадян та підтримання їх здоров'я під час надзвичайних ситуацій.
7.	Забезпечення роботи світлофорів та освітлення пішохідних переходів у разі відключення вуличного освітлення у населених пунктах області.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації); Головне управління Національної поліції в області (за згодою)	Забезпечення безпечних умов дорожнього руху. Зменшення/ліквідація летальних/тяжких ДТП за участю пішоходів.
8.	Забезпечення безперебійного проходження опалювального сезону. Встановлення альтернативних мобільних котелень.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення сталого проходження опалювального сезону, безперебійного теплопостачання, вчасне реагування на критичні ситуації.

1.2. Забезпечення стабільного функціонування споживчого ринку та продовольчої безпеки регіону

1.	Формування переліку підприємств, економічна спроможність яких відіграє важливу роль у функціонуванні агропромислового сектору області. Визначення переліку підприємств, які потребують фінансування для відновлення, розширення або будівництва нових потужностей. Залучення підприємств, що здійснюють виробництво та переробку с/г продукції, до обласних та державних програм підтримки галузі АПК, а також сприяння їх участі у державних грантових програмах.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації; суб'єкти господарювання, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення безперебійного виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів.
2.	Актуалізація переліку об'єктів торгівлі, АЗС та громадського харчування, потенціал яких може бути залучений до виконання завдань цивільного захисту в особливий період. Уточнення сил і засобів спеціалізованої служби торгівлі, харчування та матеріального забезпечення цивіль-	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, агропромислового розвитку, з питань цивільного захисту та оборонної роботи; райдержадміністрації, органи	Захист населення від загроз в продовольчій сфері в особливий період. Визначення потреби у створенні та поповненні запасів продуктів харчування та непродовольчих товарів на відповідній території, задоволення, у

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	ного захисту області. Задіяння, у разі потреби, потенціалу та можливостей зазначених служб.	місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	разі необхідності, потреб населення регіону у якісних та доступних продуктах харчування на мінімальному рівні, що базується на ефективній спеціалізації регіону та міжрегіональних зв'язках.
3.	Розвиток фірмової мережі підприємств-виробників продовольчих та непродовольчих товарів. Диверсифікація виробництва товарів.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, агропромислового розвитку, суб'єкти господарювання, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Задоволення потреб населення у продовольчих та непродовольчих товарах, збільшення асортименту і номенклатури товарних одиниць, наближення товарної маси до споживачів.
4.	Функціонування робочих груп із забезпечення цінової стабільності.	Райдержадміністрації спільно з органами місцевого самоврядування за участю представників Головного управління Національної поліції в Чернігівській області, Головного управління Держпродспоживслужби в Чернігівській області, Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками в Чернігівській області, Головного управління Державної податкової служби у Чернігівській області	Забезпечення цінової стабільності в області. Контроль за встановленням суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі цін на окремі види товарів, зокрема, продовольчі і непродовольчі.
5.	Здійснення аналізу результативності регуляторних актів щодо цінового (тарифного) регулювання.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Управління охорони здоров'я облдержадміністрації, суб'єкти господарювання	Відстеження ефективності регуляторних актів, прийняття рішень щодо дії чинних регуляторних актів, дотримання вимог законодавства у сфері регуляторної політики.
1.3. Інформаційна безпека			
1	Висвітлення діяльності облдержадміністрації та обласної ради.	Департамент інформаційної діяльності та	Поінформовано жителів області про результати

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	Забезпечення протидії іноземній пропаганді. Розповсюдження правдивої, вчасної інформації щодо подій в області та Україні	комунікацій з громадськістю облдержадміністрації	діяльності облдержадміністрації та обласної ради, про хід відновлення області та забезпечення нагальних потреб мешканців регіону. Поширено повідомлення, що спростовують та протидіють пропаганді держави-агресора та консолідують жителів області. Підтримано спроможність місцевих друкованих ЗМІ, засобів телерадіомовлення та інтернет-видання до сталого функціонування.
2	Забезпечення випуску друком книг місцевих авторів, їх розповсюдження серед бібліотек області та поширення іншими шляхами.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації	Забезпечено доступ потенційної аудиторії до суспільно значущих творів місцевих авторів Чернігівської області.
1.4. Підвищення екологічної безпеки			
1.	Проведення аудиту збитків, оцінки шкоди довкіллю завданих внаслідок російської збройної агресії та потреб на відновлення довкілля. Інтеграція європейської моделі екологічного моніторингу в систему моніторингу довкілля області. Розробка планів заходів з відновлення основних компонентів довкілля (землі, водні об'єкти, природоохоронні території, ліси).	Департаменти: екології та природних ресурсів; агропромислового розвитку облдержадміністрації; Державна екологічна інспекція у Чернігівській області, райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти регіональної системи моніторингу	Сформовано інформаційний простір щодо стану довкілля області, вдосконалення системи прийняття управлінських рішень.
2.	Організація ефективного управління відходами, утвореними внаслідок військових дій.	Департаменти облдержадміністрації: екології та природних ресурсів; енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Удосконалено систему управління відходами. Організовано збирання відходів, що утворилися внаслідок військових дій, забезпечено їх зберігання, переробку, утилізацію або видалення.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Упорядкування існуючого водовідведення, покращення стану каналізаційних мереж та споруд на них.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Недопущення забруднення довкілля області неочищеними стічними водами.
4.	Проведення природоохоронних кампаній зі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, ліквідація наслідків завданих військовими діями.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення збереження та охорони рослинного і тваринного світу, цінних природних ландшафтів, підтримання природних умов для життя і розвитку людини в екологічно збалансованому природному середовищі, встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду й інформаційно-охоронних знаків, розроблення екологічних стежок.
5.	Розширення території природно-заповідного фонду.		
6.	Поширення екологічної інформації природоохоронного спрямування. Впровадження інформаційних технологій для підвищення якості екологічної освіти та розвитку екологічної свідомості населення.	Департаменти облдержадміністрації: екології та природних ресурсів; інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю; Управління освіти і науки облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня екологічної свідомості та забезпечення широкого доступу громадськості до екологічної інформації.
7.	Контроль за здійсненням заходів з поліпшення санітарного стану лісів в межах природно-заповідних об'єктів.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації	Підвищення стійкості існуючих екосистем до змін клімату шляхом збереження зелених насаджень.
8	Проведення вишукувальних робіт, розробка проєктної документації та рекультивация порушених внаслідок бойових дій земель	Головне управління Держгеокадастру у Чернігівській області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Оптимізація складу угідь, збереження та поліпшення якості ґрунтів
1.5. Задоволення потреб громадян у якісному наданні послуг з охорони здоров'я			
1.	Відновлення роботи і модернізація комунальних закладів охорони здоров'я, в тому числі тих, що пошкоджені внаслідок бойових дій.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації; райдержадміністрації;	Поліпшено умови надання, доступність і якість медичних послуг. Забезпечено безпечні умови

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Забезпечення безперебійного функціонування закладів охорони здоров'я та надання медичних послуг в умовах надзвичайних ситуацій. Оснащення альтернативними джерелами живлення, облаштування укриттів, впровадження телемедичних послуг.	органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	перебування хворих та медичного персоналу в приміщеннях закладів охорони здоров'я. Забезпечено вчасність, повноту та ефективність введення медичних записів до електронної системи охорони здоров'я, впроваджено телемедичні послуги.
3.	Забезпечення населення якісними та ефективними ліками, формування та диверсифікація запасу лікарських засобів і медичних виробів, в тому числі тих, що закуповуються за публічні кошти.		Сформовано запаси лікарських засобів та витратних матеріалів.
4.	Поліпшення матеріально-технічного стану КНП «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Чернігівської обласної ради, зокрема шляхом оновлення парку санітарного автотранспорту.		Підвищено вчасність та якість надання медичної допомоги населенню на догоспітальному етапі.
5.	Підвищення якості та доступності надання медичних послуг для задоволення потреб населення, постраждалого від військових дій агресора, внутрішньо переміщених осіб, Захисників і Захисниць України тощо.		Забезпечено інтеграцію послуг з охорони психічного здоров'я у первинну ланку надання медичної допомоги.
6.	Надання населенню своєчасних та ефективних медичних послуг з діагностики та лікування коронавірусної інфекції COVID-19, забезпечення лікарськими засобами, дооснащення відділень та палат інтенсивної терапії, інфекційних відділень медичним обладнанням та апаратурою.		Забезпечено вчасне та ефективно надання медичної допомоги пацієнтам з інфекцією COVID-19, дотримання інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та збереження кадрового потенціалу закладів.
1.6. Якісна освіта для всіх			
1.	Відновлення, збереження та оптимізація мережі закладів освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), вищої освіти), в тому числі, які зазнали руйнувань (ушкоджень) у зв'язку з воєнними діями на території області.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), заклади професійної (професійно-технічної), вищої освіти	Створення ефективної і доступної мережі надавачів освітніх послуг. Забезпечення рівного доступу дітей до очного, дистанційного, змішаного форматів навчання в умовах воєнного стану та повоєнний період. Відновлення діяльності 9 закладів загальної середньої освіти, 14 закладів дошкільної освіти.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Створення безпечного освітнього середовища, будівництво та завершення ремонтів укриттів у закладах освіти області.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створено безпечні умови для надання освітніх послуг. Забезпечено безперервний доступ до освіти. Будівництво 4-х укриттів та дообладнання 16 укриттів у закладах загальної середньої освіти. Обладнання укриттів у 23 закладах дошкільної Дообладнання укриттів у 2-х закладах позашкільної освіти.
3.	Забезпечення організованим підвозом у сільській місцевості учнів і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому. Поповнення та систематичне оновлення існуючого парку шкільних автобусів.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створення можливостей для безперебійного підвезення учнів та педагогічних працівників до місць навчання і додому.
4.	Надання якісних освітніх послуг шляхом удосконалення цифровізації освіти. Створення якісного цифрового та мультимедійного контенту, інноваційних рішень, які можуть бути використані не лише у форматі онлайн, а й під час очного перебування у закладах освіти.	Управління освіти і науки облдержадміністрації	Забезпечення здобуття високого рівня освіти через активізацію застосування цифрових технологій в освітньому процесі.
5.	Підвищення якості надання професійної (професійно-технічної) освіти, наближення до вимог ринку праці.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Чернігівській області, заклади професійної (професійно-технічної) освіти	Проведення систематичного аналізу потреб ринку праці. Запровадження нових, актуальних, короткострокових освітніх програм, в тому числі за рахунок коштів міжнародних організацій.

1.7. Розвиток фізичної культури, спорту, молодіжної інфраструктури. Національно-патріотичне виховання. Забезпечення гендерної рівності

1.	Відновлення зруйнованих і пошкоджених спортивних об'єктів, знищеного інвентарю та обладнання, транспортних засобів, що постраждали	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації,	Проведено повну інвентаризацію спортивних об'єктів, визначено обсяг коштів, необхідних для
----	--	---	--

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	внаслідок воєнних дій на території області.	органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	відновлення інфраструктури, виготовлено ПКД на знесення залишків від повністю зруйнованих спортивних споруд. Підготовка 2-х майданчиків для майбутніх будівельно-відновлювальних робіт на зруйнованих об'єктах. Відновлені спортивні об'єкти.
2.	Надання якісних і доступних для всіх верств населення фізкультурно-оздоровчих та спортивних послуг, організація ефективної та безпечної роботи спортивних закладів, проведення змагань та навчально-тренувальних зборів за наявних умов на території області.		Забезпечення організації в усіх спортивних закладах області стійкого навчально-тренувального процесу в умовах воєнного стану.
3.	Проведення якісного тренувального процесу та забезпечення участі провідних спортсменів області у спортивних змаганнях, в тому числі передбачених індивідуальними планами підготовки до літніх 2024 року Олімпійських і Паралімпійських ігор.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), обласний центр «Інваспорт»	Завоювання представниками області 5 ліцензій на участь в літніх 2024 року Олімпійських і Паралімпійських іграх. Забезпечення спортсменів необхідними предметами екіпіровки, інвентарю та обладнання, медичних, відновлювальних і вітамінних препаратів та технічних засобів відповідно до потреби.
4.	Створення умов з метою працевлаштування молоді (забезпечення первинної і вторинної зайнятості та само зайнятості молоді).	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Чернігівський обласний молодіжний центр	Збільшення кількості зайнятої молоді (працевлаштування, підприємництво, профорієнтації та перекваліфікація молоді, залучення до сезонних робіт, волонтерство).
5.	Відновлення молодіжних центрів та просторів, надання фінансової підтримки громадським організаціям молодіжного та національно-патріотичного спрямування.		Збільшення кількості реалізованих соціально корисних проєктів молодіжних громадських організацій.
6.	Національно-патріотичне виховання молоді, формування патріотичної свідомості та національної єдності. Реалізація Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.		Формування української національної та громадянської ідентичності.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
8.	Проведення комунікативних, інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування у суспільстві рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, подолання гендерно обумовленого насильства.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Проведено не менше чотирьох заходів на рік. Залучення до проведення заходів жіночого населення області.
1.8. Розвиток культурного та туристичного середовища			
1.	Проведення моніторингу руйнувань та відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів та закладів культури, закладів туристичної сфери, релігійних споруд тощо.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Складання плану відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів та закладів, визначення обсягів пошкоджень та коштів, необхідних для їх відновлення.
2.	Здійснення заходів із охорони і збереження об'єктів культурної спадщини. Підготовки планів з питань захисту культурних цінностей і їх проведення в разі виникнення надзвичайних ситуацій.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Проведення періодичних навчальних тренувань з питань захисту культурних цінностей для працівників закладів культури, у тому числі з евакуації культурних цінностей. Підготовки планів і забезпечення допоміжними матеріалами, необхідними для екстреної евакуації культурних цінностей першої черги у разі виникнення пожежі чи інших загроз знищення чи пошкодження культурних цінностей.
3.	Створення Центрів надання культурних послуг (ЦКП) в територіальних громадах.	Органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Комплексне надання культурних послуг, консультаційної, інформаційної допомоги. Доступ до користування приміщеннями та обладнанням для творчості, неформального навчання та спілкування жителів територіальних громад з урахуванням чисельності, вікового, статевого, національного, соціального, галузевого складу населення.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
4.	Проведення фестивалів, конкурсів та свят, концертних програм та забезпечення змістовного дозвілля, доступу до можливостей для творчого самовираження з урахуванням вимог воєнного стану.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Забезпечення змістовного дозвілля, доступу до можливостей для творчого самовираження. Відновлення роботи операторів креативних індустрій. Створення нового конкурентоспроможного культурного продукту.
5.	Відновлення та представлення туристичного потенціалу області на регіональних та міжнародних спеціалізованих туристичних заходах.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Формування позитивного туристичного іміджу регіону на внутрішньому та зовнішньому ринку туристичних послуг, відновлення туристичних потоків та надходжень до місцевих бюджетів.
6.	Організація та проведення промотурів для представників ЗМІ, тревел-блогерів, туристичних операторів та туристичних агенцій як з України, так і з-за кордону.		
7.	Забезпечення роботи обласного туристичного порталу. Розроблення та виготовлення туристично-інформаційної поліграфічної та сувенірної продукції про туристичний потенціал області.		
8.	Діджиталізація музейних закладів. Оновлення існуючих та створення нових музейних експозицій.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Створення інформаційного простору, де можна отримати всю необхідну для туриста інформацію про регіон та всебічне поширення інформації про туристичний потенціал області. Популяризація туристичного потенціалу області.
9.	Сприяння розробленню нових, впровадженню та просуванню існуючих туристичних маршрутів туристичними об'єктами області.		Популяризації історично-культурного надбання для широкого кола громадськості. Збереження музейних експонатів.
1.9. Забезпечення соціального захисту населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб. Підтримка дітей та сімей, розвиток відповідної інфраструктури			
1.	Забезпечення соціального захисту населення, в тому числі внутрішньо переміщених осіб. Вдосконалення механізму оперативного реагування з надання послуг ВПО в приймаючих громадах. Підвищення стандартів життя людей з особливими потребами.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації	Реалізації прав громадян на отримання соціального захисту. Здійснення державних виплат та надання допомоги ВПО, передбачених чинним законодавством.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Підтримка соціально незахищених верств населення, сприяння у направленні осіб з інвалідністю до реабілітаційних установ, санаторно-курортних закладів.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення у повному обсязі використання бюджетних коштів, спрямованих на підтримку соціально незахищених верств населення, в тому числі постраждалих учасників Революції Гідності, учасників АТО/ООС, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, членів сімей загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю.
2.	Організація професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності.		Адаптація військових після демобілізації, підвищення на ринку праці конкурентоспроможності.
3.	Виявлення дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишилися без піклування батьків, бездоглядних та безпритульних дітей. Влаштування дітей, що залишилися без батьківського піклування до сімейних форм виховання. Співпраця з громадськими організаціями з питань надання допомоги дітям соціально незахищених категорій. Відновлення діяльності Чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей Служби у справах дітей облдержадміністрації.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Служба у справах дітей облдержадміністрації	Підвищення рівня соціального захисту дітей. Збільшення кількості дітей, охоплених профілактичними заходами та які отримують комплексну допомогу та реабілітацію.
4.	Створення ефективної системи протидії торгівлі людьми, особливо в умовах воєнної агресії.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Привернення уваги до проблеми торгівлі людьми, підняття рівня обізнаності населення щодо ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, виявлення постраждалих осіб та надання їм допомоги.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
5.	Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній з питань запобігання та протидії домашньому насильству. Забезпечення функціонування спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.		Запобігання та протидія домашньому насильству.

1.10. Розвиток громадянського суспільства

1.	Інституційний розвиток організацій громадянського суспільства Чернігівщини. Надання інформаційної підтримки організаціям громадянського суспільства.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, організації громадянського суспільства (за згодою)	Розвиток організацій громадянського суспільства, взаємодія влади і громадськості. Підвищення ефективності діяльності організацій громадянського суспільства.
2.	Підтримка роботи Громадської ради при облдержадміністрації та інших консультативно-дорадчих органів. Залучення організацій громадянського суспільства до роботи у складі оргкомітетів, експертних та робочих груп, консультативно-дорадчих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації	Забезпечено участь громадськості у заходах з формування та реалізації державної та регіональної політики, врахування пропозицій громадськості при підготовці нормативно-правових актів.
3.	Проведення конкурсу проєктів, розроблених організаціями громадянського суспільства, на виконання яких надається фінансова підтримка з обласного бюджету. Сприяння у реалізації громадських проєктів.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), організації громадянського суспільства (за згодою)	Реалізація організаціями громадянського суспільства суспільно важливих проєктів, ініціатив.

1.11. Надання якісних адміністративних послуг

1.	Розвиток мережі ЦНАП та розширення мережі точок доступу до публічних послуг. Модернізація ЦНАП у Дія.Центри.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, органи місцевого	Підвищено ефективність роботи ЦНАП, покращено якість надання адміністративних послуг.
----	--	--	---

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Моніторинг роботи ЦНАП, удосконалення доступу до адміністративних послуг, які надаються в електронній формі.	самоврядування (у порядку рекомендації)	Наближення послуг до громадян.
3.	Сприяння запровадженню обов'язкових для надання через ЦНАП адміністративних послуг.		

2. Комплексне відновлення інфраструктури регіону

2.1. Фіксація та моніторинг завданих пошкоджень та руйнувань

1.	<p>Координація, моніторинг, фіксація та актуалізація відомостей про зруйновані та пошкоджені внаслідок збройної агресії російської федерації об'єкти, визначення переліку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пошкоджених об'єктів соціальної та критичної інфраструктури (об'єкти закладів дошкільної, загальної середньої освіти, закладів охорони здоров'я, закладів соціального захисту населення), будівель адміністративного призначення, в т.ч. таких, в яких надаються адміністративні послуги, розміщуються органи управління та сили цивільного захисту, зокрема пожежно-рятувальні підрозділи та аварійно-рятувальні служби, об'єктів житлово-комунального господарства (електро-, газо-, тепlopостачання, водopостачання та водовідведення, а також їх мережі); - пошкоджених об'єктів житлового фонду, а саме багатоквартирних житлових будинків, гуртожитків; - пошкоджених пам'яток архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва; - знищеного та пошкодженого майна підприємств, установ та організацій усіх форм власності. 	<p>Управління облдержадміністрації: містобудування та архітектури, капітального будівництва; Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)</p>	<p>Сформовано перелік пошкоджених об'єктів. Взаємодія з виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, військовими адміністраціями щодо обстеження пошкоджених об'єктів. Отримано аналітичні та статистичні показники щодо обсягів руйнувань та пошкоджень будівель та споруд. Здійснено фіксацію факту втрати, знищення або пошкодження майна. Належний розрахунок та збір даних щодо завданих збитків підприємств, установ, організацій, суб'єктів господарювання усіх форм власності, втрат фінансових активів, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, що буде здійснюватися судовими експертами чи незалежними оцінювачами.</p>
2.	Визначення обсягів завданої шкоди та збитків від руйнування і пошкодження об'єктів внаслідок збройної агресії російської федерації.		
3.	Визначення пріоритетності (етапів) реконструкції/капітального ремонту або нового будівництва об'єктів соціальної та критичної інфраструктури.		

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.2. Відбудова та стабільне функціонування соціальної та критичної інфраструктури, житла			
1.	Відновлення об'єктів інфраструктури із застосуванням сучасних проектних рішень, матеріалів і технологій у мережах надання публічних сервісів та послуг, об'єктів безпеки громадян.	Структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Проведено відновлювальні та будівельні роботи на об'єктах соціальної та критичної інфраструктури.
2.	Моніторинг стану відновлення пошкоджених об'єктів електро-, газо-, водо-, теплопостачання та водовідведення.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти господарювання	Підвищення рівня сталості та безперебійності надання критично важливих комунальних послуг для споживачів.
3.	Забезпечення об'єктів критичної інфраструктури альтернативними джерелами живлення.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури.
4.	Забезпечення населення якісною питною водою.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Управління капітального будівництва облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства житлово-комунального господарства (за згодою).	Відновлення, охорона та раціональне використання джерел питного водопостачання. Будівництво, капітальний ремонт та реконструкція водопровідних мереж і споруд на них.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
5.	Координація та забезпечення реалізації бюджетних програм та субвенцій, передбачених в державному бюджеті на відновлення та розвиток інфраструктури, житла.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, фінансів, Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Головне управління Державної казначейської служби України в області, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Ефективне та своєчасне використання державних коштів, відновлення пошкодженого житлового фонду та інфраструктури області.
6.	Залучення фінансової допомоги від міжнародних фондів та організацій на відновлення пошкоджених об'єктів, внаслідок збройної агресії російської федерації.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, фінансів, Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Головне управління Державної казначейської служби України в області, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Ефективне та своєчасне використання державних коштів, відновлення пошкодженого житлового фонду та інфраструктури області.
2.3. Відновлення та розвиток дорожнього господарства, транспортної інфраструктури та зв'язку			
1.	Будівництво і модернізація мережі автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення.	Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Служба автомобільних доріг в Чернігівській області	Поліпшення транспортно-експлуатаційного стану мостових споруд та автомобільних доріг. Покращення транспортного сполучення населених пунктів. Забезпечення населених пунктів якісним дорожнім покриттям. Посилення безпеки дорожнього руху. Зниження ризиків дорожньо-транспортних пригод.
2.	Упорядкування обласної мережі автобусних маршрутів загального користування з урахуванням максимально можливого охоплення автобусним сполученням сільських населених пунктів.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти господарювання	Забезпечення транспортної доступності для населення громад та районів, покращення транспортного забезпечення регіону. Удосконалення маршрутної мережі області. Покращення організації та підвищення якості й безпеки пасажирських автоперевезень, максимальне охоплення автобусним сполученням сільських населених пунктів області.
3.	Посилення контролю за виконанням договірних умов і вимог законодавства у сфері пасажирських автоперевезень.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та	Підвищення якості і доступності пасажирських автотранспортних послуг,

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Управління стратегічних розслідувань в Чернігівській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, Управління Держпраці у Чернігівській області, Управління Укртрансбезпеки у Чернігівській області, Головне управління Національної поліції в області, Департамент патрульної поліції в Чернігівській області, Головне управління Державної податкової служби у Чернігівській області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	ефективності державного регулювання та контролю за роботою автомобільного транспорту.
4.	Забезпечення області сталим сучасним мобільним зв'язком і швидкісним Інтернетом.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Чернігівська філія ПАТ «Укртелеком» (за згодою), райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), оператори мобільного зв'язку	Задоволення потреб населення у доступному, надійному та якісному зв'язку, розширення географії покриття Інтернету.
2.4. Впровадження новітніх енергозберігаючих заходів, у т.ч. енергоефективних технологій з використанням альтернативних джерел енергії та живлення			
1.	Сприяння розвитку альтернативної енергетики та збільшенню її виробничих потужностей шляхом встановлення нових об'єктів сонячної генерації та реконструкції існуючих	Департаменти енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства, фінансів	Зменшення залежності від дороговартісних традиційних енергоресурсів (природного газу). Впровадження нових

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	біогазових установок. Збільшення виробництва альтернативних видів палива.	облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства паливно-енергетичного комплексу (за згодою)	екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій.
2.	Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами. Модернізація житлового фонду з використанням сучасних енергозберігаючих технологій.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства	Підвищено ефективність використання та зменшено споживання населенням енергетичних ресурсів. Покращення технічного стану будівель та продовження терміну їх експлуатації.
3.	Сприяння впровадженню системи енергоменджменту в установах бюджетної сфери.	облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства сфери житлового господарства (за згодою)	Популяризація економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері.
4.	Проведення роз'яснювальної роботи щодо популяризації питань підвищення рівня енергоефективності.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, міжнародні організації технічної підтримки (у порядку рекомендації)	Популяризація економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері.

3. Відновлення стабільного функціонування економіки

3.1. Відновлення роботи промислового комплексу

1.	Сприяння відновленню промислового потенціалу області, виявлення проблемних питань підприємств та шляхів їх вирішення.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку; агропромислового розвитку	Відновлення виробничих потужностей, збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції.
2.	Залучення коштів державних, грантових та кредитних програм на створення та розвиток високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв за рахунок реконструкції, технічного переоснащення та розширення діючих виробничих потужностей.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, агропромислового розвитку, Агенція регіонального розвитку	Модернізовано промислове виробництво, збільшено виробництво конкурентоспроможної продукції з високою питомою вагою доданої вартості.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Співпраця з іноземними партнерами щодо надання підприємствам технічної допомоги.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Отримання допомоги на відновлення, розширення, модернізацію виробництва.
4.	Підтримка діяльності галузевих об'єднань.	Департаменти: економічного розвитку; агропромислового розвитку облдержадміністрації; Агенція регіонального розвитку; Обласний центр зайнятості; Управління освіти і науки облдержадміністрації	Прискорення економічного розвитку регіону. Збільшення обсягу промислового виробництва, підвищення зайнятості працездатного населення, підвищення конкурентоспроможності підприємств.
3.2. Відновлення сталого розвитку агропромислового комплексу			
1.	Надання інформаційно-консультаційної допомоги сільгосп підприємствам з питань маркетингу сільгосп продукції, налагодження їх співпраці з торговельними мережами, перспективними ринками збуту та переробниками агропродукції, оптовими ринками.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, вищі навчальні заклади області	Забезпечено доступність ринків збуту для малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, запроваджено нові технології та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини.
2.	Сприяння залученню бюджетних та позабюджетних коштів у відновлення та подальший розвиток сільського господарства області.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації	Покращено доступ сільгоспвиробників до фінансових ресурсів.
3.	Інформаційно-консультаційна підтримка фермерських господарств, в т.ч. із залученням наукового потенціалу.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, фермерські асоціації, вищі навчальні заклади області, Чернігівське регіональне відділення Українського державного фонду підтримки розвитку фермерських господарств	Збільшення рентабельності підприємств, підвищення рівня заробітної плати найманих працівників, зростання доходів населення, створення нових робочих місць.
4.	Підтримка молодих фермерів та сімейних фермерських господарств, популяризація використання успішних практик розвитку фермерства. Сприяння розвитку екологічного та органічного виробництва.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби	Створення нових фермерських господарств, підвищення рівня зайнятості в сільській місцевості. Покращення доступу малих сільгоспвиробників до фінансових ресурсів.
5.	Підтримка розвитку сільськогосподарських дорадчих служб, що працюють на території Чернігівської області.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби	Підвищення рівня охопленості спеціалізованими дорадчими послугами суб'єктів господарювання аграрного комплексу області. Підвищення рівня

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			знань та навичок кадрів малих та середніх сільгосптоваровиробників.
6.	Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед членів особистих селянських, фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників про конкурентні переваги провадження їх діяльності у складі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня знань з основ кооперації та переваг функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області.
7.	Проведення виставково-ярмаркових заходів, фестивалів, підтримка участі місцевих виробників у державних та міжнародних заходах.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, суб'єкти виробничої діяльності в агропромисловому комплексі області усіх форм власності	Розширення ринків збуту сільгосппродукції, продуктів її переробки та збільшення обсягів експорту.
8.	Проведення інвентаризації земель несільськогосподарського призначення державної власності на території Чернігівської області.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, Головне управління Держгеокадастру області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підрядні землепорядні організації	Забезпечено правову урегульованість земельних відносин, наповнено інформаційну базу для ведення державного земельного кадастру.

3.3 Адаптація бізнесу до роботи в умовах подолання наслідків збройної агресії

1.	Залучення безповоротної фінансової допомоги для бізнесу: - участь у реалізації урядових грантових програм, зокрема Програми грантової підтримки бізнесу «Робота»; - участь у грантових програмах міжнародної технічної допомоги.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва	Відновлено або запущено новий власний бізнес. Створено нові робочі місця.
2.	Залучення державної фінансово-кредитної підтримки для реалізації інвестиційних проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва, в	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Агенція регіонального	Реалізовано інвестиційні проекти суб'єктами малого та середнього підприємництва із залу-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	тому числі, коштів Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%».	розвитку Чернігівської області, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», центри підтримки підприємництва	ченням державної фінансово-кредитної підтримки. Створено нові робочі місця.
3.	Реалізація інвестиційних проєктів суб'єктами малого та середнього підприємництва із залученням міжнародної фінансово-кредитної підтримки.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», центри підтримки підприємництва	Підвищено поінформованість суб'єктів підприємництва щодо можливості започаткування та розширення співпраці з проєктами міжнародно-технічної допомоги. Залучено міжнародну технічну допомогу. Створено нові робочі місця.
4.	Організація проведення інформаційно-консультаційних, навчальних заходів для підтримки бізнесу області в умовах воєнного стану щодо розвитку молодіжного та жіночого підприємництва, ВПО, ветеранів війни.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва	Підвищено рівень поінформованості та обізнаності зацікавлених осіб щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності та певної адаптації до функціонування в умовах воєнного стану.
5.	Навчання громадян та суб'єктів підприємництва необхідним навичкам для започаткування та ведення власної справи, активізація участі у програмі перепідготовки кадрів для сфери підприємництва.	розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва	Підвищено рівень інформаційного забезпечення та фінансової грамотності суб'єктів підприємництва та осіб, бажаючих відкрити власну справу щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності.
6.	Підтримка місцевих підприємницьких ініціатив, поширення інформації про діючі та нові он-лайн інструменти та програми підтримки МСП тощо. Проведення інкубаційних, акселераційних програм розвитку підприємницької діяльності, конкурси стартапів тощо.		Підвищено ефективність використання інформаційних технологій в регіоні, зокрема порталу Дія.Бізнес.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
7.	Забезпечення ефективного функціонування мережі центрів підтримки підприємництва, інших об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва.		Запроваджено ефективну систему фінансово-кредитної, інформаційної, консультаційної, менторської та експертної підтримки підприємництва; підвищено доступність інформації, необхідної для забезпечення розвитку підприємництва.

3.4. Відновлення інвестиційної активності та зовнішньоекономічної діяльності

1.	Запровадження ефективних механізмів стимулювання інвестування в регіоні. Сприяння формуванню та підтримка функціонування інфраструктури залучення інвестицій (ТПР/СЄЗ, промислово-технологічні зони, індустріальні парки, наукові/технопарки тощо).	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Формування сприятливого інвестиційного середовища для розвитку бізнесу та започаткування підприємницьких ініціатив, розвиток сучасної виробничої та транспортно-логістичної інфраструктури, формування нових промислових зон та коопераційних зв'язків. Зниження податкового навантаження.
2.	Сприяння імплементації механізму страхування інвестицій під час та після війни на території області для покриття військових ризиків та надання гарантій для інвесторів.		Зменшення ризику інвестування, фізичного знищення активів, покращення інвестиційного клімату.
3.	Формування баз даних наявних в регіоні потенційних об'єктів для інвестування (вільних земельних ділянок, незадіяних приміщень, об'єктів незавершеного будівництва, інвестиційних пропозицій тощо).	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Покращення обізнаності потенційних інвесторів щодо наявних можливостей інвестування в регіоні, прискорення процесу прийняття рішень щодо інвестування в економіку області.
4.	Налагодження ефективної комунікації з вітчизняним та іноземним бізнесом, надання прозорості та кваліфікованої підтримки інвесторам. Ефективне та своєчасне опрацювання запитів діючих та потенційних інвесторів щодо розміщення об'єктів інвестування на території області.		Налагодження ефективної комунікації бізнесу та влади. Забезпечення високої якості супроводу та обслуговування інвесторів в регіоні на всіх етапах реалізації інвестиційного проекту.
5.	Популяризація та поширення застосування механізму державно-приватного партнерства в області, залучення приватного бізнесу до реалізації	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації,	Активізація процесу використання інструменту ДПП в регіоні, збільшення кількості проектів, реалі-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	проектів на умовах ДПП.	Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	зованих на умовах ДПП, в т.ч. концесії.
6.	Організація та участь у навчальних заходах щодо актуальних питань інвестиційної діяльності (професійна комунікація з інвесторами, ведення ділових переговорів, написання та супровід інвестиційних проектів, залучення МТД, грантів, кредитних коштів, державно-приватне партнерство тощо).	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації; Чернігівська регіональна торгово-промислова палата; Агенція регіонального розвитку Чернігівської області; Чернігівський регіональний центр підвищення кваліфікації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Поліпшення якості та підвищення професіоналізму та рівня обізнаності державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, інших спеціалістів, що працюють у сфері інвестиційної діяльності. Формування нових навичок та вмінь, що відповідають потребам часу та зростаючим функціональним вимогам.
7.	Консультативна, методологічна та інформаційна підтримка органів місцевого самоврядування, районних державних адміністрацій з питань залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, МТД, грантів, пільгового кредитування, страхування інвестицій тощо.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Впровадження ефективних форм співпраці органів місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, консолідація зусиль усіх стейкхолдерів, які займаються підтримкою інвестиційної діяльності в області.
8.	Налагодження співпраці з міжнародними організаціями-донорами, партнерами з розвитку для отримання міжнародної технічної, благодійної допомоги, кредитів, грантів тощо для відбудови та розвитку області.	Департамент економічного розвитку, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Поглиблення та розширення співпраці з партнерами з розвитку, міжнародними фінансовими організаціями, залучення позабюджетних коштів для відновлення, економічного та соціального розвитку області.
9.	Підвищення поінформованості реципієнтів області про можливості залучення позабюджетних коштів; стимулювання участі громад, регіональних підприємств, установ та організацій в реалізації проектів МТД МФО. Щомісячне оновлення та наповнення Грантового дайджесту «Будь у курсі	Департамент економічного розвитку, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у	Підвищення рівня поінформованості та як результат участі у програмах міжнародної технічної допомоги, грантових конкурсах, проектах тощо.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	подій - дій» актуальною інформацією.	порядку рекомендації)	
10.	Координація та організація системної роботи щодо залучення в область коштів, гуманітарної та технічної допомоги міжнародних організацій-донорів, а також укладення відповідних документів (меморандумів, угод тощо) щодо співпраці.		Систематизація та упорядкування процесу залучення позабюджетних коштів на відновлення економічного та соціального розвитку області.
11.	Формування системи інформаційної підтримки експортерів області, яка включає: проведення освітніх заходів (спеціальних онлайн та офлайн семінарів, тренінгів інших заходів) щодо здійснення експортних операцій в умовах військових дій, застосування інтернет ресурсів, забезпечення обміну комерційними пропозиціями між регіональними суб'єктами ЗЕД та іноземними діловими колами тощо.	Департамент економічного розвитку, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Підвищення поінформованості експортоорієнтованого бізнесу щодо доступу до фінансових ресурсів, технологій, ринків, механізму пошуку партнерів, а також професійного рівня його працівників, відповідальних за сферу зовнішньоекономічної діяльності, встановлення та розширення співпраці з потенційними діловими партнерами.
12.	Організація спільної з суб'єктами господарювання роботи щодо визначення механізмів для розв'язання проблемних питань, що виникають у процесі здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності.		Розробка відповідних рекомендацій щодо вирішення проблемних питань регіональних експортерів, підготовка пропозицій для внесення змін до чинних нормативних актів для вирішення проблемних питань, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.
13.	Налагодження та розвиток співробітництва з дипломатичними установами, міжнародними асоціаціями, фондами організаціями щодо сприяння у відновленні регіональних підприємств та розвитку їх експортної діяльності.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Реалізація спільних проєктів, спрямованих на забезпечення відновлення економічних процесів в області.
14.	Стимулювання та сприяння участі регіональних підприємств і організацій у закордонних, міжнародних, національних та загальнодержавних, а також регіональних іміджевих заходах (виставках, ярмарках тощо), у тому числі й в онлайн форматі, як в Україні, так і за кордоном, а також у національних стендах та експозиціях в рамках таких міжнародних заходів.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації) Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Промоція потенціалу області серед міжнародної спільноти, пошук партнерів для налагодження взаємовигідного співробітництва, забезпечення впізнаваності регіону на зовнішніх ринках, поглиблення співпраці з підприємствами-виробниками та

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			представниками бізнесових кіл інших країн.
16.	Організація та проведення офіційних зустрічей за участю дипломатичних представництв, іноземних офіційних делегацій, представників міжнародних організацій, а також участь офіційних делегацій області у міжнародних заходах задля відновлення життєдіяльності області та її соціально-економічного розвитку.	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації	Налагодження та розвиток двостороннього співробітництва з закордонними партнерами, реалізація спільних проєктів для відновлення економіки області.
17.	Встановлення та налагодження партнерських зв'язків з регіонами інших країн та реалізація діючих угод про співробітництво Чернігівської області з іноземними партнерами.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Розвиток партнерських відносин з іноземними регіонами з метою впровадження спільних проєктів та ініціатив.

3.5. Відновлення та розвиток ринку праці, підвищення рівня зайнятості населення

1.	Сприяння працевлаштуванню населення, що шукає роботу та звертається за послугами до служби зайнятості, на вільні та новостворені робочі місця; подальшому розвитку клієнтоорієнтованості соціальних послуг.	Чернігівський обласний центр зайнятості, Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Підвищення рівня зайнятості населення.
2.	Продовження профорієнтаційної роботи у напрямку інформування та мотивації широких верств населення до професійного росту, розвитку вмінь, компетенцій та кваліфікації протягом усього життя, легальної зайнятості.		Якісна та адресна профорієнтаційна робота з населенням, направлена на обґрунтований вибір або зміну професії відповідно до потреб ринку праці.
3.	Проведення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних громадян з метою підвищення їх конкурентоздатності та покращання якості робочої сили з урахуванням потреб та відновлення ринку праці.		Покращення якості робочої сили, задоволення потреб роботодавців у кваліфікованих кадрах.
4.	Організація громадських робіт, робіт тимчасового характеру та суспільно-корисних робіт, які заохочують та стимулюють безробітних до продуктивної зайнятості та здійснюються в інтересах територіальних громад. Залучення безробітних до «Армії відновлення».		Тимчасова зайнятість населення, матеріальна підтримка безробітних, мотивація безробітних до праці.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
5.	Реалізація інформаційної кампанії щодо зниження рівня незадекларованої праці.	Управління Держпраці у Чернігівській області; Головне управління Пенсійного фонду України у Чернігівській області; Головне управління Державної податкової служби у Чернігівській області; Чернігівський обласний центр зайнятості, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення обізнаності суспільства у питаннях незадекларованої праці.
6.	Посилення впливу контролюючих функцій у забезпеченні дотримання вимог законодавства про працю, зокрема в частині легалізації зайнятості населення та погашення заборгованості із виплати заробітної плати.	Управління Держпраці у Чернігівській області	Підвищення рівня офіційної зайнятості населення.
7.	Здійснення спеціального моніторингу погашення підприємствами, установами і організаціями заборгованості із заробітної плати на обласному та місцевому рівнях.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Соціальний захист працівників.

IV. Джерела фінансування Програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік

Фінансування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону, у тому числі через регіональні та місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій.

Директор Департаменту
економічного розвитку
обласної державної адміністрації

Олександра ХОМИК